

Vlucht uit Oostende

Naast zijn onsterfelijke 'Mairets' schreef Georges Simenon meer dan 100 psychologische romans. waaronder het voor ons opmerkelijke 'Le clan des ostendais' (1947) vertaald als 'Vlucht uit Oostende'. Het verhaal van Oostendse vissersfamilies die bij hun vlucht voor het oorlogsgeweld in 1940 uiteindelijk in de Franse havenstad La Rochelle arriveren.

In een brief aan wijlen de Bredense auteur John Gheeraert verduidelijkt Simenon zijn connectie met die Oostendse vissers in die havenstad aan de Franse westkust: "J'étais commissaire aux refusés belges à la Rochelle lorsque au 1940 six chalutiers d'Ostende, avec femmes, enfants, et leurs meubles, se sont refusés dans le port." In een andere brief vertelt de schrijver hoe hij in Oostende voor het eerst de zee zag: "Lorsque j'avais 17 ans, j'ai décidé, habitant à Liège, voir la mer à mon tour. Ma mère m'a conseillé la voir à Ostende en me disant que c'était en montant le remblai que la découverte de la mer est la plus impressionnante. J'ai suivi ses instructions et je n'ai pas en à m'en plaindre."

De lotgevallen van de Oostendse vluchtende vissers inspireren Simenon tot deze op fictie en feiten gebaseerde roman 'Le clan des ostendais'. Het verhaal: grote consternatie bij de havenautoriteiten van het Franse La Rochelle als op

een vroeger zondagmorgen in 1940 vijf Oostendse vissersvaartuigen de haven binnen varen en ankeren in het midden van de kom. De Tweede Wereldoorlog, oorzaak van dit bizar spektakel, heeft de Franse havenstad nog niet bereikt en daar zit de lokale overheid met de situatie verveeld. De Oostendse vissers worden na lang onderhandelen doorverwezen naar de naburige vissershaven Palice. De vissersfamilies krijgen onderdak in het 12 kilometer verder gelegen Charron. Met de tolk hulp van Berthe, een verpleegster, slaagt Omer, de patriarch en leider van de clan er in ontvangen te worden op de préfecture van La Rochelle. Na taai verweer krijgt Omer de toestemming om ter visserij uit te varen. Maar als Leopold III de wapens neerlegt en de Duitsers ook La Rochelle bezetten worden de Oostendenaars voor 'sales boches' uitgescholden. De relaties tussen vluchtelingen en overheid verbeteren als Omer telkens een deel van de vangst schenkt aan het stedelijk opvangcentrum. Van de Duitse bezetter krijgt hij ook de nodige papieren om uit te varen. Maar het noodlot slaat diverse keren toe: hij verliest 3 van zijn vaartuigen en 2 van zijn 3 zonen blijven op zee. Uiteindelijk kiest hij op een vroege ochtend met zijn nabestaanden het ruime sop en zet koers naar Engeland en de hem zo dierbare vrijheid.

Simenon's 'Vlucht uit Oostende': fictie of realiteit?

Ook het kroostrijk vissersgezin Vanden Berghe vlucht in 1940 over zee richting Frankrijk. Een groot deel van de oorlog verblijven ze in het dorpje Charron nabij La Rochelle. In die havenstad aan de Franse westkust was Georges Simenon toen commissaris voor de Belgische vluchtelingen. Stond de familie toen model voor zijn roman 'Le clan des ostendais' uit 1947?

We schrijven 19 mei 1940. Tijdens die zonnige maar gruwelijke meidagen 1940 vlucht de Oostendse schipper Theo Vanden Berghe met vrouw en 7 kinderen met de O.192

Juni 1940. De familie Vanden Berghe in Charron. Bovenste rij: Médard, vader Theodoor (+) die in 1942 op zee zal blijven, Laurent (+), tante Simonne (+). midden Gilbert, moeder Bertha Rycx (+), Gustaaf (+). Onder Robert, Leopold en Karel.

Het dorp charron tijdens W.O.II

richting Frankrijk. Aan boord verder nog eigenaar en reder Vanneuville met zijn gezin, familie van andere bemanningsleden en Simonne Rycx, zus van moeder Bertha die pas op 1 mei bevallen was van jongste spruit Leopold. Twee dagen en nachten blijft het vaartuig met z'n 78 opvarenden voor het zwaar bestoekte Duinkerke liggen. Dan krijgt het toestemming door te varen naar St. Vaast in Normandië waar het bijna door de kustwacht naar de haringkelder wordt geschoten. Na een tussenstop in St. Brieuic loopt de O.192 eindelijk binnen in La Rochelle. Drie jaar lang verblijft de familie in het nabijgelegen Charron, een klein vissersdorp van ca. 1800 inwoners dat leeft van landbouw en oester- en mosselteelt. Het kroostrijk vissersgezin krijgt meteen gastvrij onderdak bij de familie Salardin.

Fatale reis

In tegenstelling tot bepaalde passages in 'Vlucht uit Oostende' voelen ze zich er rap thuis en zijn er ook geen andere Vlaamse vluchtelingen in het dorp. Eerst kan Theo nog met de O.192 ter visserij, maar dan wordt het vaartuig opgeëist en naar Bordeaux overgevaren. Tijdelijk vindt hij werk in een cementfabriek, maar al rap drijven de drang

Herinneringsfoto van Theo Vanden Berghe en de vergane O.168

naar de zilte zeelucht en verre einders de visser weer naar de haven van La Rochelle waar hij kan aanmonsteren aan boord van de **O.168 'Joseph Marcel'** van reder **Frans Maes** uit De Panne.

In een interview met Het Visserijblad in 1989 getuigt de in 1996 overleden zoon **Laurent**: *"Mijn moeder heeft haar man dikwijls gesmeekt om aan de wal te blijven. Maar hij haatte die fabrieksjob maar hij voelde zich verantwoordelijk voor zijn gezin en de zee was zijn leven. Toch had hij ons beloofd nog één keer uit te varen. Het werd zijn fatale laatste reis."*

Officieel heet het dat de O.168 tijdens de terugreis op amper één uur van de thuishaven op een mijn gelopen is. Laurent blijft er tot zijn dood van overtuigd dat het vaartuig getorpedeerd werd door de Duitsers. *"De Vlaamse vissers brachten vis aan voor Fransen, Engelsen en vluchtelingen. Mijn vader was pro-Engels, wat de bezetters en collaborerende Fransen ook niet zinde!"* Dadelijk steekt er een golf van medeleven en steun op zowel in Charron als in La Rochelle. Ook de Belgische consul laat niets onverlet om de familie bij te staan.

Help mij

In die dramatische omstandigheden blijft **Bertha Vanden Berghe-Rycx** alleen achter met 7 kinderen van baby tot tiener. Pas in de jaren tachtig horen de kinderen het schrijnend verhaal van **abbé Boursiér**, pastoor in de kathedraal van La Rochelle. Op zekere dag was ma Vanden Berghe alleen naar die kerk getrokken, had zich daar op de knieën voor het beeld van **O.-L.-Vrouw** geworpen en smekend met gestrekte armen geroepen: *"Mijn laatste hoop bent u, help mij!"* Abbé Boursiér ving de noodklacht op en ging met Bertha praten. De rest van de oorlog blijft hij het gezin steunen.

Robert is 4 jaar als de oorlog uitbreekt: *"Toch herinner ik me nog ons verblijf in Charonne: Ik sprak al rap beter Frans dan Oostends. als mijn ouders en tante Simone, als volwassenen onderen, iets wilden bespreken, dan deden ze dat in het Oostends, de kleinsten verstonden dat toch niet. Medard, mijn oudste broer en nu 89, vond werk in een steengroeve en Laurent werd hulpje op een grote boerderij van de familie Buot en bracht het er tot volle knecht. Gilbert was intern op een college in Luçon en Gustaaf en ikzelf konden terecht in de lagere school. Ik herinner me nog goed priester Paul Bourgeon, een curé*

resistant met communistische sympathieën en niet te beroerd voor een sabotagedaad meer of minder. Ik, als 8-jarige misdienaar, vergezelde hem vaak op zijn motto als hij bv. elektrische draden ging doorknippen. Met mij erbij trok hij niet teveel de aandacht van de Duitsers. Zo ook liet hij mij onder mijn lange misdienarskleed voedingsmiddelen smokkelen voor ons gezin. Vandaag is er in Charron een straat naar hem genoemd. Naast de materiële steun van de dorpingen mestten we zelf een varken vet en hielden ook konijnen. voor de rest hebben we veel mosselen, oesters, escargots en vis gegeten."

Veto

De beide families blijven nog lang na de oorlog contact houden met elkaar. *"Zelf heb ik het dorp en de vele kennissen aldaar zeker nog 10 keer bezocht in de voorbije decennia"*, zegt Robert. De Vanden Berghe's moeten tegen het einde van de oorlog nog 2 keer verhuizen o.a. naar **St. Radegonde** en naar **Luçon** van waar uit ze de trein op kunnen naar **Parijs**. Daar is het centre d'accueil zo smerig dat tante **Simonne** direct met de kinderen doorreist naar Oostende. Moeder Bertha blijft en probeert de ondertussen gestolen kist met schamele bezittingen te recupereren: vruchteloos. In het zwaar gebombardeerde Oostende vinden ze hun huis totaal verwoest.

Robert Vanden Berghe en Godelieve Billiow die nog een zestal keer op bezoek zijn geweest in Charron. (fotoML)

"Na de dood van vader had mijn moeder nog maar één doel: haar kinderen in de best mogelijke omstandigheden opvoeden. Daar heeft ze alles voor gedaan. Ook tante Simone is altijd een sterke steun gebleven voor ons", zegt een erkentelijke Robert. Geen van de 7 zonen is nog visser geworden. De roep van de zee kon niet op tegen het veto van ma Rycx. Alleen **Gilbert** trok nog naar de **paster Pypeschool**, maar tijdens zijn eerste reis al zag hij de duivel en koos resoluut voor een job aan de wal. Na zijn middelbare studies aan het college en **VTI** trekt Robert naar de **Zeeacht**, toch de zee! Later kiest hij voor een job in het bankwezen. *"Nee, Simenon hebben we daar nooit ontmoet en zijn roman heb ik ook nooit gelezen."* Toch is Simenon's verhaal geen louter verzinsel. Als commissaris voor de Belgische vluchtelingen moet hij in contact gekomen zijn met Oostendse vissersfamilies van wie hij vooral de gulhartigheid bij het uitdelen van vangst roemt. Maar als auteur interpreteert hij locaties, gebeurtenissen, namen en dramatische plot dichtertlijk vrij. Hoe dan ook: de realiteit overklast weer eens de verbeelding.

Marc Loy

Marc Loy is journalist voor o.a. Het Visserijblad